

УДК 624.012.45

ІНТЕГРАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АБСОЛЮТНИХ І ВІДНОСНИХ КОЛИВАНЬ СИЛОСУ ПРИ СЕЙСМІЧНИХ ВПЛИВАХ

Наведено результати дослідження залежності інтегральних квадратичних величин абсолютного прискорення й відносного зміщення силосу від конструктивних характеристик корпусу, колон та параметрів сейсмічного впливу. Розв'язана задача мінімізації інтегрального квадратичного відносного зміщення силосу вибором коефіцієнта демпфірування. Отримано вирази для оптимального значення коефіцієнта демпфірування і інтегрального квадратичного критерію як функції граничного значення абсолютного прискорення

Ключові слова: коливання, корпус силосу, сейсмічні впливи, зсув, прискорення, демпфірування

Приведены результаты исследования зависимости интегральных квадратических величин абсолютного ускорения и относительного смещения корпуса от конструктивных характеристик корпуса, колонн и параметров сейсмического воздействия. Решена задача минимизации интегрального квадратического относительного смещения силоса выбором коэффициента демпфирования. Получены выражения для оптимального значения коэффициента демпфирования и интегрального квадратического критерия как функции предельного значения абсолютного ускорения

Ключевые слова: колебания, корпус силоса, сейсмические воздействия, смещение, ускорение, демпфирование

В. П. Шпачук

Доктор технічних наук, професор*

E-mail: shpachukvp@mail.ru

М. А. Засядько

Доцент*

А. О. Гарбуз

Кандидат технічних наук, доцент*

E-mail: alla-garbus@mail.ru

А. Ю. Абракітова

Аспірант*

E-mail: melnik_anna_89@mail.ru

*Кафедра теоретичної та будівельної механіки
Харківський національний університет міського
господарства ім. О.М.Бекетова
вул. Революції, 12, м. Харків, Україна, 61002

1. Вступ

Проблема зменшення рівня коливань конструкцій виникає в різних областях техніки: промислового й цивільного будівництва, важкому, транспортному й енергетичному машинобудуванні, приладобудуванні й т.п. У багатьох випадках вона пов'язана з необхідністю підвищення міцності й зниження матеріалоємності конструкцій, однак не менш важливі й такі аспекти проблеми, як виконання технологічних вимог, пропонувананих умовами експлуатації, і захист людей від шкідливої дії вібрацій.

2. Аналіз літературних даних

Будинки і споруди, що будуються в сейсмічних районах, повинні задовольняти вимогам надійності та економічності. Це означає, що їх сейсмостійкість, тобто здатність протистояти впливу землетрусу, повинна забезпечуватися якомога меншими витратами. Підвищення надійності сейсмостійких будівель і споруд досягається вдосконаленням методів їх розра-

хунку на сейсмічні дії з використанням традиційних конструктивних рішень, уточненням параметрів сейсмічних впливів і величин розрахункових сейсмічних навантажень [1 – 4].

Наведені в роботі [5] дослідження присвячені розрахунку на сейсмічний вплив промислових споруд з урахуванням їх конструктивних особливостей.

У роботі [6] запропоновано шлях вирішення задачі моделювання сейсмічних впливів з використанням акселерограм рухів ґрунту під спорудою.

У роботі [7] досліджено напружено-деформований стан корпусу металевого силосу від дії вітрового тиску при зміні кривизни оболонки.

3. Постановка проблеми

В даній роботі наведено результати залежності інтегральної квадратичної величини абсолютного прискорення й інтегрального квадратичного відносного зміщення корпусу від механічних і конструктивних характеристик корпусу і колон, а також параметрів сейсмічного впливу. Побудовано графічні

залежності величин інтегрального квадратичного абсолютного прискорення і інтегрального квадратичного відносного зміщення корпусу силосу при варіюванні відповідно амплітуди сейсмічного впливу і коефіцієнту відносного демпфірування колон й маси силосу і величини його інтегрального квадратичного абсолютного прискорення. Методом множників Лагранжа розв'язана задача мінімізації інтегрального відносного зміщення корпусу при заданих граничних значеннях інтегрального квадратичного абсолютного прискорення вибором відносного демпфірування колон.

4. Результати досліджень коливання корпусу силосу

Механічна схема силосу, враховуючи [8], наведена на рис. 1.

Розглянемо реакцію системи на кінематичне збудження $\xi(t)$ основи силосу. Будемо вважати, що корпус є абсолютно твердим тілом.

Рух пружної механічної системи на рис. 1 опишемо в змінних її абсолютного ($y^a(t)$), переносного ($y^e(t)$) і відносного ($y^r(t)$) рухів.

Застосуємо до силосу принцип Даламбера в поєднанні з методом сил:

$$y^r(t) = \delta_{11}(-m\ddot{y}^a(t) - b\dot{y}^r(t)), \quad (1)$$

де $\delta_{11} = \frac{l^3}{3EI}$ - коефіцієнт піддатливості колон; b - коефіцієнт опору, що характеризує в'язкість матеріалу колони; $b\dot{y}^r(t)$ - сила опору руху силосу; $m\ddot{y}^a(t)$ - сила інерції силосу в абсолютному русі, $m = m_k + m_s$ - зведена маса силосу: корпусу і завантаження.

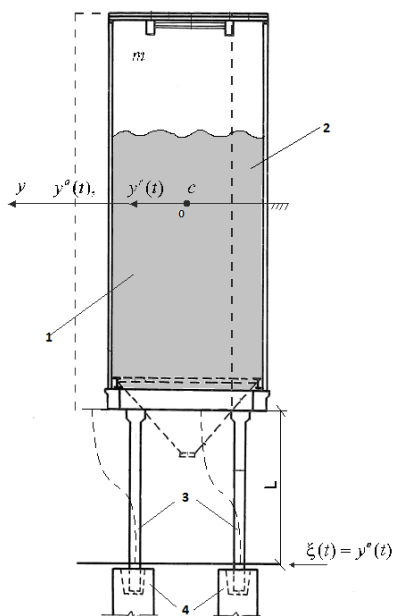

Рис. 1. Механічна схема силосу: 1 – корпус силосу масою m ; 2 – завантаження силосу масою m_s ; 3 – колони довжиною l ; 4 – фундамент; $\xi(t)$ – сейсмічний вплив; c – центр мас корпусу

Представимо (1) у вигляді:

$$m\ddot{y}^a + b\dot{y}^r + cy^r = 0, \quad (2)$$

де $c = 1/\delta_{11}$ – коефіцієнт пружності колон;
 $cy^r(t)$ – сила пружності колон.

З урахуванням (2) відносні коливання корпусу в умовах дії сейсмічного впливу $\xi(t) = y^e(t)$:

$$m(\ddot{y}^r + \ddot{\xi}) + b\dot{y}^r + cy^r = 0$$

або

$$\ddot{y}^r + 2h\dot{y}^r + \omega_0^2 y^r = -\ddot{\xi}, \quad (3)$$

де $\omega_0^2 = \frac{nc}{m}$ - частота власних коливань системи; $h = \frac{nb}{2m}$ -

коефіцієнт демпфірування матеріалу колон силосу; n - кількість колон (на рис. 1 $n=4$).

Уявімо рівняння (3) у вигляді

$$y^r(p^2 + 2hp + \omega_0^2) = -\ddot{\xi}p^2,$$

де $p = \frac{d}{dt}$.

Застосуємо перетворення Лапласа при ($y_0^r = \dot{y}_0^r = 0$):

$$y^r(s^2 + 2hs + \omega_0^2) = -\xi(s)s^2$$

або

$$y^r = -\frac{s^2}{s^2 + 2hs + \omega_0^2} \xi(s),$$

де s – оператор перетворення Лапласа.

Далі розглянемо задачу мінімізації інтегрального квадратичного відносного зміщення силосу

$$I_{yr} = \int_{-\infty}^{\infty} (y^r(t))^2 dt$$

вибором коефіцієнта демпфування h за умови, що інтегральне квадратичне значення абсолютного прискорення силосу

$$I_{ya} \leq I_{ya}^*, \quad (4)$$

де I_{ya}^* - задане граничне значення критерію

$$I_{ya} = \int_{-\infty}^{\infty} (\ddot{y}^a(t))^2 dt.$$

Задачу мінімізації розглянемо при сейсмічному впливі [9, 10]

$\xi(t) = Ht$, $\ddot{\xi}(t)$ - лінійно наростаюча функція, де H - амплітуда впливу.

Перетворення Лапласа сигналу $y^r(s)$ при нульових початкових умовах [2] і $Ht = \frac{H}{s^2}$ буде:

$$y^r(s) = -\frac{s^2}{s^2 + 2hs + \omega_0^2} \cdot \frac{H}{s^2} = -\frac{H}{s^2 + 2hs + \omega_0^2}. \quad (5)$$

Для (5) інтегральне квадратичне відносне зміщення силосу [11]

$$I_{yr} = \int_{-\infty}^{\infty} (y^r(t))^2 dt = \frac{1}{2\pi j} \int_{-j\infty}^{j\infty} y^r(s)y^r(-s)ds = \frac{1}{2\pi j} \int_{-j\infty}^{j\infty} \frac{H^2}{(s^2 + 2hs + \omega_0^2)(-s)^2 + 2h(-s) + \omega_0^2} ds =$$

$$I_{ya} = H^2 \frac{c_1^2 \cdot d_0 + c_0^2 \cdot d_2}{2d_0 d_1 d_2} =$$

$$= \frac{1}{2\pi j} \int_{-j\infty}^{j\infty} \frac{c(s)c(-s)}{d(s)d(-s)} ds, \quad = H^2 \frac{4h^2 \cdot \omega_0^2 + \omega_0^4 \cdot 1}{2\omega_0^2 \cdot 2h \cdot 1} = \quad (9)$$

$$= H^2 \cdot h + \frac{H^2 \omega_0^2}{4h}.$$

де $c(s) = c_1s + c_0$; $c_1 = 0$; $c_0 = H$; $d(s) = d_2s^2 + d_1s + d_0$; $d_2 = 1$; $d_1 = 2h$; $d_0 = \omega_0^2$.

Тоді, враховуючи рівність Парсеваля [11], отримаємо

$$I_{yr} = \frac{c_1^2 d_0 + c_0^2 d_2}{2d_0 d_1 d_2} = \frac{H^2}{4\omega_0^2 h}. \quad (6)$$

Перетворимо далі рівняння (2) руху силосу до виду

$$m\ddot{y}^a + b(\dot{y}^a - \dot{\xi}) + c(y^a - \xi) = 0$$

або

$$m\ddot{y}^a + b\dot{y}^a + cy^a = b\dot{\xi} + c\xi. \quad (7)$$

Перетворенням Лапласа рівняння (7) при $y^a = \dot{y}^a = 0$ буде

$$y^a(s)(ms^2 + bs + c) = \xi(s)(bs + c)$$

або

$$y^a(s) = \frac{bs + c}{ms^2 + bs + c} \xi(s) =$$

$$= \frac{(\frac{2b}{2m}s + \frac{c}{m})\xi(s)}{s^2 + \frac{2b}{2m}s + \frac{c}{m}} = \frac{2hs + \omega_0^2}{s^2 + 2hs + \omega_0^2} \xi(s). \quad (8)$$

Абсолютне прискорення силосу, враховуючи (8),

$$\ddot{y}^a(s) = s^2 \cdot y^a(s) = \frac{s^2(2hs + \omega_0^2)}{s^2 + 2hs + \omega_0^2} \xi(s).$$

При сейсмічному впливі $\xi(s) = \frac{H}{S^2}$ отримаємо

$$\ddot{y}^a(s) = \frac{s^2(2hs + \omega_0^2)}{s^2 + 2hs + \omega_0^2} \cdot \frac{H}{S^2} = \frac{H \cdot (2hs + \omega_0^2)}{s^2 + 2hs + \omega_0^2}.$$

Відповідно до теореми Парсеваля інтегральне квадратичне абсолютне прискорення

$$I_{\ddot{y}^a} = \int_{-\infty}^{\infty} (\ddot{y}^a(t))^2 dt = \frac{1}{2\pi j} \int_{-j\infty}^{j\infty} \ddot{y}^a(s)\ddot{y}^a(-s)ds = \frac{1}{2\pi j} \int_{-j\infty}^{j\infty} \frac{H(2hs + \omega_0^2)}{(s^2 + 2hs + \omega_0^2)} \cdot \frac{H(2h(-s) + \omega_0^2)}{(-s)^2 + 2h(-s) + \omega_0^2} ds =$$

$$\frac{1}{2\pi j} \int_{-j\infty}^{j\infty} H^2 \cdot \frac{(2hs + \omega_0^2)(2h(-s) + \omega_0^2)}{(s^2 + 2hs + \omega_0^2) \cdot ((-s)^2 + 2h(-s) + \omega_0^2)} ds = \frac{1}{2\pi j} \int_{-j\infty}^{j\infty} H^2 \frac{c(s)c(-s)}{d(s)d(-s)} ds,$$

де $c(s) = c_1s + c_0$; $c_1 = 2h$; $c_0 = \omega_0^2$; $d(s) = d_2s^2 + d_1s + d_0$; $d_2 = 1$; $d_1 = 2h$; $d_0 = \omega_0^2$.

Тоді, враховуючи [2], отримаємо

Допоміжна мета обмеження інтегрального квадратичного значення абсолютного прискорення (4) полягає в тому, щоб обмежити побічно пікове значення абсолютного прискорення силосу.

Розглянемо далі задачу мінімізації інтегрального квадратичного відносного зміщення силосу при $h = var$ і сейсмічному впливі $\xi(t) = Ht$.

Для цього використаємо метод множників Лагранжа і складемо функцію

$$I = I_{yr} + \rho \cdot I_{ya} = \frac{H^2}{4\omega_0^2 h} + \rho H^2 h + \rho \frac{H^2 \omega_0^2}{4h}, \quad (10)$$

де ρ – множник Лагранжа.

Візьмемо частинну похідну від виразу (10) по параметру демпфірування h і прирівняємо його до нуля:

$$\frac{\partial I}{\partial h} = \frac{H^2}{4\omega_0^2} \left(-\frac{1}{h^2}\right) + \rho H^2 + \rho \frac{H^2 \omega_0^2}{4} \left(-\frac{1}{h^2}\right) = 0.$$

Після перетворення отримаємо

$$h = \sqrt{\frac{1 + \rho \omega_0^4}{4\omega_0^2 \rho}}. \quad (11)$$

Прийmemo далі, що величина інтегрального квадратичного значення абсолютного прискорення силосу дорівнює його заданій величині:

$$I_{\ddot{y}^a} = I_{\ddot{y}^a}^*, \quad (12)$$

де $I_{\ddot{y}^a}^*$ - задане значення інтегральної квадратичної величини абсолютного прискорення корпусу, яке визначається вимогами експлуатації силосу з урахуванням сейсмічних впливів у даному регіоні.

Підставимо отримане значення (11) параметра h у вираз (9) враховуючи (12):

$$I_{\ddot{y}^a}^* = H^2 \cdot \sqrt{\frac{1 + \rho \omega_0^4}{4\omega_0^2 \rho}} + \frac{H^2 \omega_0^2}{4 \cdot \sqrt{\frac{1 + \rho \omega_0^4}{4\omega_0^2 \rho}}}. \quad (13)$$

Введемо в (13) позначення

$$\rho_1^2 = \frac{1 + \rho \cdot \omega_0^4}{4\rho \cdot \omega_0^2}. \quad (14)$$

Тоді вираз (13), враховуючи що $\rho_1 > 0$, матиме вигляд

$$I_{\ddot{y}^a}^* = H^2 \cdot \rho_1 + \frac{H^2 \omega_0^2}{4\rho_1}$$

або

$$4H^2\rho_1^2 - 4I_{ya}^*\rho_1 + H^2\omega_0^2 = 0. \quad (15)$$

З рівняння (15):

$$\rho_1 = \frac{I_{ya}^* \pm \sqrt{I_{ya}^{*2} - H^4\omega_0^2}}{8H^2}. \quad (16)$$

З виразу (16) множник Лагранжа

$$\rho = \frac{1}{\omega_0^2(4\rho_1^2 - \omega_0^2)}, \quad (17)$$

де ρ_1 відповідає виразу (16) для заданого значення інтегрального квадратичного прискорення корпусу силосу I_{ya}^* .

Визначений коефіцієнт Лагранжа (17) підставимо в вираз (11).

Тоді коефіцієнт демпфірування h механічної системи:

$$h = \frac{1 + \left(\frac{1}{4\rho_1^2\omega_0^2 - \omega_0^4}\right) \cdot \omega_0^4}{\sqrt{4\omega_0^2 \cdot \left(\frac{1}{4\rho_1^2\omega_0^2 - \omega_0^4}\right)}} = \frac{I_{ya}^* \pm \sqrt{I_{ya}^{*2} - H^4\omega_0^2}}{2H^2}. \quad (18)$$

Підставивши, далі, вираз (18) у (6), отримаємо формулу для інтегрального квадратичного відношення зміщення силосу

$$I_{yr} = \frac{H^2}{4\omega_0^2 \cdot \frac{I_{ya}^* \pm \sqrt{I_{ya}^{*2} - H^4\omega_0^2}}{2H^2}} = \frac{H^4}{2\omega_0^2 \cdot (I_{ya}^* \pm \sqrt{I_{ya}^{*2} - H^4\omega_0^2})}, \quad (19)$$

як функції (19) граничного значення інтегрального квадратичного абсолютне прискорення I_{ya}^* та амплітуди впливу H , коли коефіцієнт демпфування h є оптимальним.

При розв'язанні задачі моделювання динамічної поведінки реального силосу в роботі розглянуто: силосний корпус-1-6-48-46; клас навантаження Γ (сажа гранульована); маса порожнього, середньо і максимально завантаженого силосу відповідно $m = [108,7 \cdot 10^3; 161,7 \cdot 10^3; 214,7 \cdot 10^3]$ кг; колона - 1К55-3 з розмірами $l=4.8$ м, $b=h=0.4$ м і модулем пружності $E=3,9 \cdot 10^{10}$ Па; амплітуда сейсмічного впливу $H=[0,1 \div 1,0]$ м/с.

На рис. 2, 3 приведені двовимірні залежності $I_{ya}(H, \zeta)$ інтегральної квадратичної величини абсолютного прискорення силосу від амплітуди H сейсмічного впливу та коефіцієнту відносного демпфірування $\zeta = h/\omega_0$ відповідно для пустого ($m=108700$ кг) і максимум завантаженого ($m=214700$ кг) силосу.

Аналіз показує, що для кожного заданого (при $H=const$) залежності відносяться до класу параболічних, мають глобальний мінімум в точці $\zeta=0,5$. Слід відмітити, що оптимальне значення коефіцієнту відносного демпфування на рівні $\zeta=0,5$ співпадає з доведеними аналітичним шляхом в роботі [7].

Графічна залежність $I_{yr}(m, I_{ya})$ наведена на рис. 4.

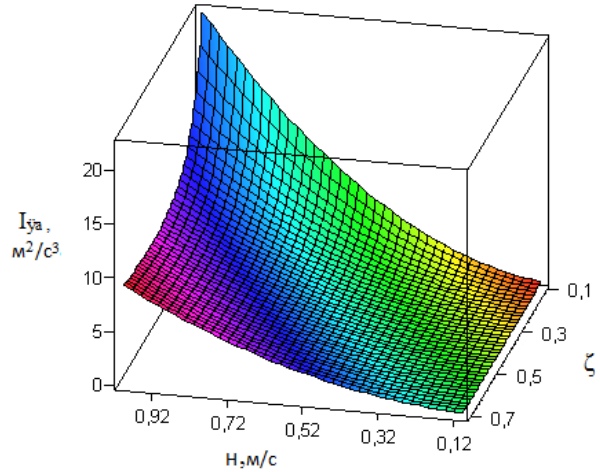

Рис. 2. Залежність $I_{ya}(H, \zeta)$ інтегральної квадратичної величини абсолютного прискорення силосу від амплітуди H сейсмічного впливу та коефіцієнту відносного демпфірування ζ для пустого силосу

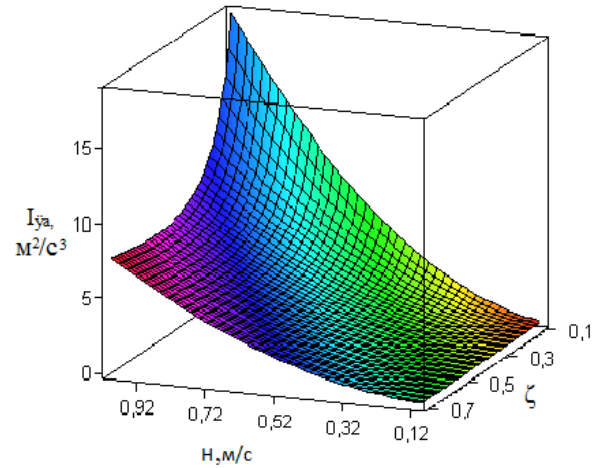

Рис. 3. Залежність $I_{ya}(H, \zeta)$ інтегральної квадратичної величини абсолютного прискорення силосу від амплітуди H сейсмічного впливу та коефіцієнту відносного демпфірування ζ для максимум завантаженого силосу

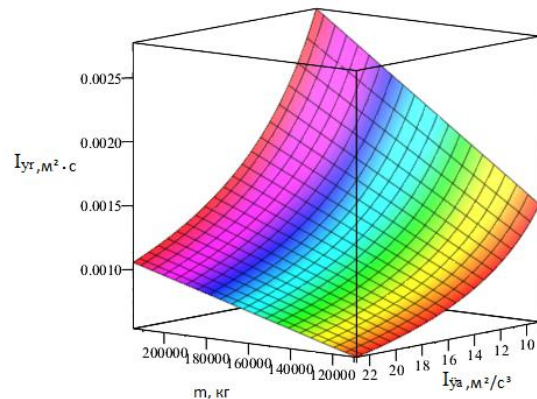

Рис. 4. Залежність $I_{yr}(m, I_{ya})$ інтегральної квадратичної відношення величини зміщення силосу від його маси та інтегральної квадратичної величини абсолютного прискорення

Встановлено, що вона відноситься до класу параболічних, яка збільшується при збільшенні m і зменшується при збільшенні параметру I_{ya} . Інтегральне квадратичне відносне зміщення силосу, наприклад при $I_{ya}=[9.0\div 23.0]$ m^2/c^3 , $m=161.7 \cdot 10^3$ кг (середнє завантаження) і $H=1$ м/с змінюється в діапазоні $[2,17\div 0.8] \cdot 10^{-3} m^2 \cdot c$.

5. Висновки

1. В роботі отримано вирази для оптимального значення коефіцієнта демпфірування і інтегрального квадратичного критерію як функції граничного значення абсолютного прискорення.

2. Розв'язана задача мінімізації інтегрального квадратичного відносного зміщення силосу вибором коефіцієнта демпфірування

3. Наведено графічні залежності величин інтегрального квадратичного абсолютного прискорення і інтегрального квадратичного відносного зміщення корпусу при варіюванні амплітуди сейсмічної дії і коефіцієнта відносного демпфірування колон, маси силосу і величини його інтегрального квадратичного абсолютного прискорення.

4. Отримані результати використовуються при створенні нових і модернізованих зразків силосів, висотних будівель і споруд, що експлуатуються в сейсмонезбезпечних районах, а також при розробці і впровадженні активних і пасивних засобів їх демпфірування.

Література

1. Егупов, В. К. Расчет зданий на сейсмические воздействия [Текст]: учеб. пособие / В. К. Егупов, Т. А. Командрин. – К.: Будівельник, 1969. – 207с.
2. Корчинский, И. Л. Сейсмостойкое строительство зданий [Текст]: учеб. пособие для вузов / И. Л. Корчинский, Л. А. Бородин, А. Б. Гроссман; под. ред. И. Л. Корчинского. – М.: Высшая школа, 1971. – 320 с.
3. Уздин, А. М. Основы теории сейсмостойкости и сейсмостойкого строительства зданий и сооружений [Текст]: учеб. пособие / А. М. Уздин, Т. А. Сандович. – С.-Петербург: изд-во ВНИИГ им. Б. Е. Веденеева, 1993. – 176 с.
4. Sarría Molina, Alberto Ingeniería Sísmica. Santa Fe de Bogotá [Text] / Alberto Sarría Molina // ECOE ediciones, Ediciones UNIANDES, 1995.
5. Особенности расчета высотного промышленного сооружения на сейсмические воздействия [Текст]: зб. наук. пр. – К.: ТОВ «Видавництво Сталь» ДП НДІБК. – 2012. – Вип. 76. – С. 111-121.
6. Пустовитенко, Б. Г. Методология и методические основы моделирования сейсмических воздействий на высотные здания в Крыму [Текст] / Б. Г. Пустовитенко, И. В. Калинюк, Е. М. Мержей, А. А. Пустовитенко // Будівельні конструкції: зб.наук. праць.-К.:ДП НДІБК, 2010. – Вип. 73. – С. 316-323
7. Кузнецов, И. М. Пространственная работа гибкого металлического силоса с наружным стержневым каркасом [Текст]: автореф.дис. ... к.т.н.: 05.23.01/И. М. Кузнецов. Российский государственный открытый технический университет путей сообщения (РГОТУПС). – М., 2000. – 20 с.
8. «Конструкции железобетонных силосов диаметром 6 и 12 м для хранения сыпучих материалов» [Текст]: Серия 3.012-3. – Утв. Госстроем СССР 17.03.99- Изд. офиц. – Ленинград. : Промстройпроект. 1999.
9. Баженов, В. А. Будівельна механіка. Комп'ютерні технології [Текст]: підр. / В. А. Баженов, А. В. Перельмутер, О. В. Шишов; за заг. ред. д.т.н., проф. В. А. Баженова. – К: Каравела, 2009. – 696 с.
10. Барштейн, М. Ф. Приложение вероятностных методов к расчету сооружений на сейсмические воздействия. [Текст] / М. Ф. Барштейн // Строительная механика и расчет сооружений. 1960. – № 2. – С. 6–14.
11. Ньютон, Дж. К. Теория линейных следящих систем [Текст] / Дж. К. Ньютон, Л. А. Гулд, Дж. Ф. Кайзер; под. ред. Дж. К. Ньютона. – М.: Государственное издательство физико-математической литературы, 1961. – 408 с.